

УДК 94 (477) (092)

DOI: 10.24919/2312-2595.12/54.283666

Тарас БАТЮК

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (tbatyuk@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4159-5226>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/C-1506-2019>

Бібліографічний опис статті: Батюк, Т. (2023). Мирон Кордуба та Михайло Грушевський у міжвоєнний час: особливості взаємин. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 12/54, 156–172. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283666>.

МИРОН КОРДУБА ТА МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ У МІЖВОЄННИЙ ЧАС: ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМИН

Анотація. Мета дослідження полягає у всебічній реконструкції особистісних і професійних взаємин М. Кордуби та М. Грушевського у міжвоєнний час. *Методологія дослідження* спирається на традиційне для історіографічних праць поєднання принципів (історизму й об'єктивності) і методів (загальнонаукових та спеціально-історичних) наукової праці. *Наукова новизна статті* полягає у спробі комплексного відтворення творчих контактів М. Кордуби та М. Грушевського протягом міжвоєнного двадцятиліття. *Висновки.* У підсумку відзначено суттєву відмінність моделей взаємин двох учених на зламі XIX–XX ст. і у міжвоєнний час. Так, у першому окресі переважала виховна парадигма, а в спілкуванні виразно домінував харизматичний Грушевський наставник. Натомість у досліджуваний період ми бачимо вповні

© Тарас Батюк, 2023

партнерський діалог, сповнений шанобливого взаємовизнання фахового взаємозбагачення і розуміння однакової зацікавленості у співпраці. Натомість найбільш продуктивні моменти попередньої моделі товариського спілкування набули трансформації у 1920-ті рр. Йдеться, з одного боку, про учнівське розуміння лідерського статусу старшого колеги, необхідності всебічно асистувати йому в численних проєктах та важливості популяризувати багатоаспектне вчителеве служіння своєму народові на національному і міжнародному рівнях. З іншого, збереглася вчителева потреба у всебічній опіці молодшого колеги – фінансовій, інституційній та науковій. М. Грушевський не лише матеріально підтримав М. Кордубу, але й уможливив йому реалізацію власних наукових проєктів. Історіографічні здобутки учня стали підставою для його членства в очолюваних учителем історичних структурах ВУАН (Історична секція, Науково-дослідна кафедра історії українського народу, Археографічна комісія). У підсумку постав до певної міри унікальний в українській інтелектуальній історії творчий тандем, чий поважний науковий доробок є важливою складовою культури доби Розстріляного Відродження.

Ключові слова: М. Кордуба, М. Грушевський, інтелектуальні взаємини, рецепція, міжвоєнний період.

Taras BATIUK

PhD (History), Associate Professor, Department of History of Ukraine and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (tbatyuk@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4159-5226>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/C-1506-2019>

To cite this article: Batiuk, T. (2023). Myron Korduba ta Mykhailo Hrushevskiyi u mizhvoiennyi chas: osoblyvosti vzaiemyn [Myron Korduba and Mykhailo Hrushevskyi in the interwar time: the peculiarities of their relationship]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of*

scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 12/54, 156–172. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.12/54.283666>. [in Ukrainian].

MYRON KORDUBA AND MYKHAILO HRUSHEVSKY IN THE INTERWAR TIME: THE PECULIARITIES OF THEIR RELATIONSHIP

Summary. The purpose of the research is to comprehensively reconstruct the personal and professional relationships between M. Korduba and M. Hrushevskiy in the interwar period. The research methodology is based on the combination of principles (historicism and objectivity) and methods (general scientific and special-historical) of scientific work, traditional for historiographic works. The scientific novelty of the article is in an attempt to comprehensively reproduce the creative contacts of M. Korduba and M. Hrushevsky during the interwar twenty years. Conclusions. The author analyzes significant difference in the models of relations between the two scientists at the turn of the 19th and 20th centuries and in the interwar period. Thus, in the first part, the educational paradigm prevailed, and the charismatic teacher Hrushevsky clearly dominated communication. Instead, in the studied period, we see a full partnership dialogue, full of respectful recognition, professional mutual enrichment and understanding of the same interest in cooperation. However, the most productive moments of the previous model of social communication were transformed in the 1920s. On the one hand, it is about the student's understanding of the leadership status of a senior colleague, the need to comprehensively assist him in numerous projects and the importance of popularizing the multifaceted teaching service to his people at the national and international levels. On the other hand, the teacher's need for comprehensive care of a younger colleague - financial, institutional and scientific - remained. M. Hrushevsky not only financially supported M. Korduba but also enabled him to implement his own scientific projects. The student's historiographic achievements became the basis for his membership in the teacher-led historical structures of the Ukrainian Academy of Sciences (Historical Section, Scientific Research Department of the History of the Ukrainian

People, Archaeological Commission). As a result, a creative tandem appeared, unique to a certain extent in Ukrainian intellectual history, leaving a heritage that became an important component of the Executed Renaissance era.

Key words: *M. Korduba, M. Hrushevskyi, intellectual relations, reception, interwar period.*

Постановка проблеми. Дослідники інтелектуальної біографії Мирона Кордуби однак у визнанні надзвичайної впливовості діалогу вченого з Михайлом Грушевським на його фахове становлення й творчу еволюцію. Значною мірою завдяки цьому тривалому, що охоплював декілька десятиліть, професійному і приятельському спілкуванню, галицький історик зміг вповні розкрити свої чималі інтелектуальні задатки й стати знаковим представником західноукраїнського історіографічного середовища. Незважаючи на цілковиту солідарність сучасних дослідників щодо такого розуміння ієрархії особистісних впливів на Кордубу-інтелектуала, в літературі надалі домінують рецептивні сюжети без урахування ширшого історіографічного контексту. Натомість, як показала наша нещодавня спроба реконструкції взаємин учня і вчителя на зламі XIX–XX ст. (Батюк, 2022), стереоскопічне дослідження цієї проблеми дає змогу віднайти нові важливі сюжети в інтелектуальній біографії М. Кордуби. Йдеться про збагачення добре з'ясованих проявів учительської доброзичливості і учнівської вдячності фактами недооцінених творчих взаємовпливів, що чимало позначилися на біографіях обох інтелектуалів та й загалом на динаміці модерного українського відродження. Продовжуючи розпочату дослідницьку працю, нижче спробуємо реконструювати особливості особистісних і професійних взаємин М. Кордуби та М. Грушевського у міжвоєнний час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Крім згаданої вище нашої спроби реконструкції взаємин М. Кордуби та М. Грушевського на зламі XIX–XX ст., цієї проблематики у ширшому хронологічному окресі тою чи тою мірою торкалися більшість дослідників творчості галицького вченого. Втім, як уже йшлося, вони зазвичай зосереджувалися на рецептивному вимірі питання, аналізуючи грушевськіану галицького історика. Серед

найбільш ретельних опрацювань згадаємо праці Олега Піха (Піх, 2012, с. 10–18), Віталія і Вікторії Тельваків (Тельвак & Тельвак, 2018) та Юрія Поліщука (Поліщук, 2019, с. 130–155). Доволі багато про співпрацю двох інтелектуалів у студіях про львівську історичну школу М. Грушевського писали Віталій Тельвак і Василь Педич (Тельвак & Педич, 2016, с. 54–142; Telvak, V., Pedych, V. & Telvak, V., 2021). Втім, згадані й інші історіографи здебільшого фокусувалися на внеску М. Кордуби до осмислення інтелектуального феномену свого вчителя, зазвичай недооцінюючи їхні інтелектуальні контакти. Цим і зумовлена актуальність теми нашої розвідки.

Метою статті є реконструкція особистісних і професійних взаємин М. Кордуби та М. Грушевського у міжвоєнний час.

Виклад основного матеріалу. Як знаємо з багатьох історіографічних опрацювань, останні передвоєнні роки виявилися справжнім випробуванням для міцності створеної М. Грушевським львівської історичної школи. Йдеться про гострий конфлікт тогочасного голови НТШ з провідниками галицького політикуму, що призвів до його відмови від головування у Шевченковому товаристві та визріванні планів залишення університетської кафедри та Галичини загалом. У цьому конфлікті найактивнішу участь взяли декілька вихованців автора «Історії України-Руси» (насамперед, С. Томашівський, І. Кривецький та С. Рудницький), що спричинило розрив взаємин між ними і вчителем (Тельвак & Педич, 2016, с. 108–142). Натомість, далекий від львівських скандалів чернівчанин М. Кордуба зберіг взаємини з М. Грушевським доброзичливими, попри втому останнього від невдячності колишніх вихованців. Своє осудливе ставлення до ініційованої галичанами брутальної кампанії проти автора «Історії України-Руси» його учень продемонстрував у роки Першої світової війни, рецензуючи вчителеву брошуру «Наша політика», що й стала *casus belli* для протистояння М. Грушевського з очільниками галицької НДП.

У своєму огляді на сторінках «Вісника СВУ» в 1916 р. М. Кордуба цілком солідаризувався з висловленими М. Грушевським у «Нашій політиці» критичними оцінками стосовно тактики і стратегії політичних лідерів галицьких українців. Маючи на оці сумні наслідки політикування очільників

НДП, передовсім їхні постійні хитання у ставленні до польської домінації в краї, що яскраво проявилось у роки війни, вчений відзначив чималу прогностичну вартість учителевих спостережень. «[...] Приходиться просто подивляти ту геніяльну інтуїцію автора, яка йому дозволила вже перед шістьма роками немов передчути ту катастрофу, яка тепер постигла нашу політику, – наголосив М. Кордуба. – Бувають виїмкові книжки, які з часом не тільки нічого не втрачають зі своєї інтересності, а навпаки все більше стають актуальними. До таких книжок причислюємо «Нашу політику» Грушевського. Читаючи її, мається вражіння, що автор списував свої уваги не в роках 1908–1910, а в падолисті 1916 р. – і вона стає «откровєнієм» (Кордуба, 1916а, с. 787).

Симпатії до колишнього вчителя, як і вдячність за чималий внесок у власне фахове становлення, прозирають і в участі М. Кордуби у присвяченому півстоліттю М. Грушевського числі «Вісника СВУ». Відзначимо, що вчений виявився чи не єдиним серед представників львівської історичної школи, хто відгукнувся на п'ятдесятиліття автора «Історії України-Руси». У своїй мемуарній за характером публікації він поділився з громадою рефлексіями про особливості становлення львівського осередку українознавців, показавши жертвовність М. Грушевського у справі громадського освідомлення й інтелектуального вишколу галицької молоді (Кордуба, 1916b, с. 795–796).

На сьогодні менш знамим є те, що поряд із участю у присвяченому М. Грушевському томі «Вісника СВУ», М. Кордуба також ініціював вшанування ювілею вчителя у таборі військовополонених наддніпрянців, що розміщувався біля німецького містечка Зальцведель. Як відомо, галицький історик був спрямований туди за дорученням просвітнього відділу СВУ як офіцер австрійської армії на початку 1916 р. для проведення широкої культурно-освідомлюючої праці у середовищі підросійських українців. Він заініціював видання полоненими таборової газети «Вільне слово», на шпальтах якої і з'явилася присвячена ювілею М. Грушевського редакційна передовиця (Тельвак, 2008, с. 159–183). У ній, цілком у дусі історіографічних спостережень М. Кордуби, було піднесено роль наукової спадщини та громадської праці ювіляра для самоусвідомлення поділеного

кордонами українського народу (Професор Михайло Грушевський, 1916, с. 1–2).

Відомо, що у роки Першої світової війни М. Кордуба з М. Грушевським не зустрічалися, адже перший відновлював державність на західноукраїнських теренах, а другий очолив революційне українство на Наддніпрянщині. Втім, як доводять мемуари та нещодавно виданий щоденник М. Кордуби, така зустріч цілком була можливою, адже в листопаді 1918 р. забручанський діяч приїздив із дипломатичною місією до Києва, щоб намовити гетьмана Павла Скоропадського зброєю підтримати незалежницькі змагання буковинських українців. Під час цієї невдалої з багатьох причин місії, М. Кордуба перебував у Києві в один час із М. Грушевським, але через нелегальний статус останнього зустріч виявилася неможливою. Натомість західноукраїнський діяч завітав до знаного лідера наддніпрянських українців Євгена Чикаленка, який поділився з гостем своїми жалями на соціалістичну за духом політику колишнього очільника Центральної Ради, внаслідок чого українські дідичі втратили свої землі і маєтки. М. Кордуба не погоджувався з такими оцінками, «але не хотів зі стариком спорити в його хаті та виходити з доказами» (Кордуба, 2021, с. 143).

Натомість, малознаним є той факт, що вчитель та учень зустрілися у квітні 1919 р. в Станіславові: М. Кордуба перебував там як урядник ЗУНР, а М. Грушевський зупинився у місті на кілька днів у своїй подорожі на еміграцію до Праги. Як свідчить щоденник галицького історика, вони перетнулися випадково на сходах готелю «Австрія» і М. Грушевський запросив молодшого колегу на довірочну розмову до свого номеру. Про її зміст нас інформує щоденник М. Кордуби: «У Грушевського я переказав коротко про свою діяльність за час війни, відтак почав з ним розмову про положення, з котрої вивірив, що він сильно хилиться в сторону більшовиків і думає, що найкращий вихід – се порозуміння з ними» (Кордуба, 2021, с. 201). Від інших колег М. Кордуба дізнався, що вчитель їде до Праги, а звідти вибирається на соціалістичний конгрес до Амстердама.

Укотре у поле зору галицького вченого постать учителя потрапила у лютому 1920 р., коли на засіданні відновленого НТШ було вирішено вшанувати 25-ліття культурно-просвітницької праці

М. Грушевського в Галичині. Оскільки головою історично-філософської секції тоді було обрано М. Кордубу, саме на нього упав тягар підготовки присвяченого згаданій даті тому «Записок НТШ» (Кордуба, 2021, с. 331). Ця справа не була легкою, адже з огляду на повоєнну невлаштованість західноукраїнські інтелектуали займалися творчою працею зазвичай епізодично. Незважаючи на це, новий голова секції укотре підтвердив репутацію доброго організатора і в березні 1922 р. ювілейний том вийшов друком. У ньому бачимо статті одразу кількох представників львівської історичної школи: поряд із самим М. Кордубою, це були тексти І. Крип'якевича, І. Шпитковського та В. Герасимчука. Цікаво, що сам М. Грушевський неоднозначно сприйняв вихід книги «Записок НТШ» на свою пошану. В листі до Кирила Студинського він поділився враженнями, в яких ще бриніли нотки задоволеної образи на колишніх вихованців: «Склад тому дуже мішаний, і коли участь одних тішить і приємно хвилює, то від деяких імен стає гірко і тяжко на серці. Не того я надіявся, коли думав, що то буде через 25 літ – 10, 15, 20 літ тому назад. [...] Прошу переказати подяку всім учасникам 133 тому, а особливо тим, які взяли участь справді з доброю волею, а не з песього обов'язку» (Сварник, 1998, с. 74–75).

Властиво згадуваний давній колега М. Грушевського по Львівському університету К. Студинський інформував його про діяльність колишніх учнів і нерідко упереджено вказував на їхню нещирість і недооцінку національної праці вчителя. Прикладом такого ставлення була описувана К. Студинським скандальна ситуація із призначенням нагороди за найкращу історичну працю зі стипендіального фонду НТШ ім. Теофіла Дембіцького. Йшлося про те, що філологічна та природописна секції кандидатом одноголосно визначили М. Грушевського. Однак проти цієї кандидатури неочікувано виступили співробітники історично-філософської секції, що здебільшого були вихованцями автора «Історії України-Руси». Описуючи дискусію стосовно кандидатури М. Грушевського, К. Студинський повідомляв приятелів, що «Кордуби, Крип'якевичі (Крив[ецького] тоді ще не було) в історичній секції на Вас не згодилися. Се страшна гумористика!» (Тельвак, Педич, 2016, с. 149).

Щоденник М. Кордуби дає змогу помітно нюансувати змальовану К. Студинським зі значним упередженням справу з наданням стипендії Т. Дембiцького. Йому як голові історично-філософiчної секцiї йшлося про те, щоби воля фундатора стипендiї була дотримана якомога повнiше. Описуючи цю справу, М. Кордуба звiрjався щоденнику: «На засiданнi історичної секцiї Наукового товариства ім. Шевченка в справi кандидата на премiю я обстоював думку, що справдi нам не ялося виступати проти кандидатури Грушевського, виставленої фiлологічною секцiєю, але Грушевському ся премiя не приспорить ані слави, ані грошових засобiв, а через те минеться зовсiм зі своєю цiллю; мiж тим є люди, котрим ся премiя дала би змогу звiльнитися вiд буденного зарiбкування і продовжити наукову дiяльнiсть. Коли ж до того прочитано завітання Дембiцького, де виразно виступає, що фундатор мав на думцi незасiбних учених і лiтератiв, вирiшено поставити кандидатуру Возняка [...]» (Кордуба, 2021, с. 471).

Та незважаючи на такі «заочні» непорозумiння, в другiй половинi 1920-х рр. безпосереднi взаємини вчителя й учня вiдновилися. Поштовхом стало повернення М. Грушевського з еміграцiї і започаткування ним як керiвником історичних структур ВУАН, низки масштабних наукових проєктiв. Подiбно до того, як це було на зламі XIX–XX ст. у Львовi, так і в опанованому більшовиками Києвi визначний учений потребував багатьох тямущих співробітників для реалiзацiї численних творчих ініціатив. З огляду на це М. Грушевський цiлком виправдано звернувся до ближчих львiвських вихованцiв з пропозицiєю про вiдновлення співпрацi. Першим серед таких небагатьох галицьких адресатiв виявився М. Кордуба, який у груднi 1925 р. отримав запрошення з Києва: «Загальне полiпшення матерiальних умов, а з тим і наших наукових засобiв, дозволяє нам звернутися до Вас з просьбою і закликem взяти участь і допомогти нам в нашiй науковiй роботi тому, що тепер маємо змогу оплачувати таку помiч» (Купчинський, 2016, с. 201). Остання зі згаданих обставин була дуже вагомою для незасiбного тодi галицького історика, на утриманнi якого була чимала сiм'я.

М. Кордуба вiдповiв розчуленим листом і радо погодився на вiдновлення співпрацi. Саме вiн став для М. Грушевського ключовим модератором багатьох його доручень зазбручанським

колегам: добирав копіїстів для праці в архівах, визначав пріоритети їхньої археографічної праці, визначав розміри її оплати тощо. Тогочасне збережене листування дає підставу говорити про поступове відновлення колишньої приязні і довіри між учителем та учнем. Останній не втомлювався дякувати за моральну і фінансову підтримку, що була дуже важливою в умовах репресій, розгорнутих польською владою проти української інтелігенції.

Відчуваючи потребу в такій підтримці, М. Грушевський поряд із залученням до участі в академічних проєктах намагався також інституційно прив'язати до себе колишнього вихованця. З цією метою він ініціював і організував його обрання членом очолюваних ним структур ВУАН: Історичної секції, Науково-дослідної кафедри історії українського народу та Археографічної комісії. При цьому саме М. Грушевський власноручно писав необхідні рекомендації галицькому приятелю, акцентуючи на поважності його наукового доробку. Так, в одній із рекомендацій М. Кордуба атестується як «звісний своїми науковими працями» дослідник (Тельвак, Педич, 2016, с. 154).

Заходи М. Грушевського з інституційного прив'язання до себе колишнього львівського вихованця виявилися успішними. Прикметно, що саме М. Кордуба першим серед галицьких колег у травні 1926 р. удостоївся гідності члена Археографічної комісії ВУАН. А 23 березня 1928 р. за особистої присутності його було обрано дійсним членом Історичної секції ВУАН. При цьому історик виголосив доповідь «про наукове життя Галичини» (Купчинський, 2016, с. 155). Відзначимо, що згідно з далекосяглими планами М. Грушевського, формалізація співпраці учня з його історичними структурами була першим кроком на шляху обрання галицького вченого членом-кореспондентом ВУАН, що уможливлювало отримання щомісячної фінансової допомоги.

Надзвичайно високо оцінюючи допомогу М. Кордуби, М. Грушевський неодноразово запрошував його на засідання історичних установ ВУАН до Києва, коли йшлося про реалізацію спільних проєктів поділених Збручем інтелектуалів. Та ці подорожі для галицького вченого були надзвичайно складними з фінансового та логістичного моментів. Незважаючи на це, М. Грушевському все ж вдалося організувати приїзд учня, забезпечивши його

необхідними фінансами та дозволами радянських органів влади. Приводом стало широко відзначуване в березні 1928 р. двадцятиліття смерті В. Антоновича. М. Кордуба радо відгукнувся на запрошення М. Грушевського: «Я дуже бажав похіснуватися нагодою і поглянути власними очима на теперішній Київ, побачитися *post tot discrimina rerum* особисто з Вами, своїм професором з університетських часів, та з вельмишановною Вашою Сім'єю, відновити і інші знакомства з передвоєнних часів. Особливо додав мені охоти до їзди Ваш останній лист зі сердечними запросинами, за котрий Вам дуже дякую» (Купчинський, 2016, с. 229). Про перебіг цієї подорож галицький історик оповів західноукраїнській громаді на сторінках львівського «Діла» (Кордуба, 1928).

Про тогочасну чималу близькість М. Кордуби та М. Грушевського говорить і намагання вчителя доброзичливими порадами підштовхнути учня до вивчення тих чи тих актуальних наукових проблем. Наприклад, коли галицький історик писав учителю про бажання реконструювати козацький похід 1663–1664 рр., той із висоти свого досвіду вказав на чималу логістичну складність цієї теми, насамперед на неможливість опрацювати московські акти. А далі, цілком у наставницькому стилі, відзначив: «Признаюсь одначе, що я цінив особливо Ваші студії з історії дипломатії, і думаю й тепер, що на сім полі мабуть Ваша праця була б цінніша – особливо з української дипломатії західної! Наприклад Хмельницький – Ракочі» (Купчинський, 2016, с. 220).

Про важливість для М. Грушевського налагодженої з М. Кордубою співпраці говорить також його подяка в передмові до дев'ятого тому «Історії України-Руси». Там автор відзначив «цінну поміч» учня у пошуку та копіюванні необхідних для праці джерел (Грушевський, 1996, с. 5). Прикметно, що в самому гранд-наративі він нерідко звертається до здобутків свого вихованця, атестуючи його спостереження «влучними» (Грушевський, 1997, с. 1345).

М. Кордуба, зі свого боку, намагався всіляко прислужитися вчителю. Так, у міжвоєнний час він найбільше серед галичан доклався до популяризації історіографічної спадщини М. Грушевського, пишучи розлогі рецензійні огляди до українських та західних періодичних видань. Для прикладу згадаємо, що М. Кордубі належить найбільша за обсягом у

грушевськознавстві рецензія – майже стосторінковий критичний огляд останніх томів «Історії України-Руси», опублікований на шпальтах берлінського часопису «Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte» (Korduba, 1932). У цьому огляді, ретельно з'ясовуючи переваги та деякі недоліки вчительової праці, рецензент підніс епохальність прорецензованих томів для всебічного осмислення широкого спектру проблем політичної та соціально-економічної історії України ранньомодерної доби. «Проте ці конструктивні недоліки більш ніж компенсуються перевагами праці, – висновує М. Кордуба. – Грушевський передусім чудовий аналітик, який, як мало хто з його колег, критично підходить до джерел, оцінює їх за їхньою історичною цінністю, виокремлює історичну правду від легендарного нашарування чи тенденційного викривлення. Так само відомою є його ґрунтовність. [...] Навряд чи подальші дослідження можуть істотно переглянути історичні факти чи в іншому світлі представити окремі епізоди та особистості на створеній Грушевським основі. Йому не можна відмовити у праві називатися слідопитом українських наукових історичних пошуків» (Korduba, 1932, s. 383–385). Важливо також, що саме М. Кордуба вперше наголосив на необхідності відмовитися від політизації творчого доробку М. Грушевського – її аналізу лише крізь призму державницької історіософії. Він слушно вказав, що такий інтерпретативний підхід збіднює логіку історіографічного мислення видатного ученого (Korduba, 1929, s. 79–81).

Водночас М. Кордуба вміло пояснивав сучасникам непересічність національного служіння М. Грушевського. Тут для прикладу згадаємо його ювілейну сільветку з нагоди відзначуваного у 1926 р. шістдесятиліття автора «Історії України-Руси». У розлогій статті на шпальтах «Літературно-наукового вістника» галицький учений переконливо відтворив фундаментальність учительового внеску в українську соціогуманітаристику і національне самоусвідомлення земляків. Помітно захоплюючись епохальністю національного служіння вчителя, М. Кордуба у підсумку наголосив, «що зі всіх історичних робіт, які в останніх десятиліттях появилися на українській мові, добра половина походить з-під пера лише одного ученого, акад. Михайла Грушевського» (Кордуба, 1926, с. 357).

Насамкінець згадаємо, що М. Кордуба найбільш продуктивно серед колег по львівській школі долучився до меморіальної грушевськіани. Приміром, як професор Варшавського університету він заініціював проведення 6 грудня 1934 р. Жалобної Академії пам'яті М. Грушевського, на якій виголосив доповідь «Михайло Грушевський як історик». Крім того, вчений написав кілька розлогих некрологів для польських («Pion», «Przegląd Historyczny» та «Biuletyn Polsko-Ukraiński») і німецького («Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte») періодичних видань, намагаючись подолати упереджене ставлення західних сусідів до спадщини найбільшого українського гуманітарія (Тельбак, 2011). Врешті, доробок учителя М. Кордуба популяризував і в тогочасних довідникових виданнях, написавши до них кілька змістовних енциклопедичних гасел. В них він атестував М. Грушевського найвидатнішим українським гуманітарієм і «незрівняним організатором наукової праці» (Батюк, 2016).

Висновки. У підсумку відзначимо суттєву відмінність моделей взаємин двох учених на зламі XIX–XX ст. і у міжвоєнний час. Так, у першому окресі переважала виховна парадигма, а в спілкуванні виразно домінував харизматичний Грушевський-наставник. Натомість у досліджуваній період ми бачимо вповні партнерський діалог, сповнений шанобливого взаємовизнання, фахового взаємозбагачення і розуміння однакової зацікавленості у співпраці. Водночас найбільш продуктивні моменти попередньої моделі товариського спілкування набули трансформації у 1920-ті рр. Йдеться, з одного боку, про учнівське розуміння лідерського статусу старшого колеги, необхідності всебічно асистувати йому в численних проєктах та важливості популяризувати багатоаспектне вчителеве служіння своєму народу на національному і міжнародному рівнях. З іншого, збереглася вчительова потреба у всебічній опіці молодшого колеги – фінансовій, інституційній та науковій. М. Грушевський не лише матеріально підтримав М. Кордубу, але й уможливив йому реалізацію власних наукових проєктів. Історіографічні здобутки учня стали підставою для його членства в очолюваних учителем історичних структурах ВУАН (Історична секція, Науково-дослідна кафедра історії українського народу, Археографічна комісія). У підсумку постав до певної міри унікальний в українській інтелектуальній історії творчий тандем,

чий поважний науковий доробок є важливою складовою культури доби Розстріляного Відродження.

Джерела та література

- (1916). Професор Михайло Грушевський. *Вільне слово*. 44, 1–2.
- Батюк, Т.** (2016). Біографістика в історіографічній спадщині Мирона Кордуби. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. 2, 106–110.
- Батюк, Т.** (2022). Мирон Кордуба та Михайло Грушевський: спроба реконструкції інтелектуальних взаємин на зламі XIX–XX століть. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*. 39, 90–96.
- Грушевський, М.** (1996). *Історія України-Руси*. Т. IX. Кн. 1. Київ: Наук. думка.
- Грушевський, М.** (1997). *Історія України-Руси*. Т. IX. Кн. 2. Київ: Наук. думка.
- Кордуба, М.** (1916а). Грушевський про «нашу політику». *Вісник СВУ*. 127, 787.
- Кордуба, М.** (1916б). Приїзд проф. Грушевського до Львова (особисті спомини). *Вісник СВУ*. 127, 795–796.
- Кордуба, М.** (1926). Академик Михайло Грушевський як історик (з нагоди ювілею). *Літературно-науковий вісник*. ХСІ, 346–357.
- Кордуба, М.** (1928). Вражіння з поїздки до Києва. *Діло*. 84, 8.
- Кордуба, М.** (2021). *Щоденник 1918–1925*. Львів: УКУ.
- Купчинський, О.** (2016). Упорядник, автор вступних розділів і наукового коментаря. *Взаємне листування Михайла Грушевського та Мирона Кордуби*. Львів.
- Піх, О.** (2012). *Мирон Кордуба (1876–1947)*. Львів.
- Поліщук, Ю. А.** (2019). *Мирон Кордуба як історіограф, археограф і джерелознавець*. Черкаси: Вид. Ю. Чабаненко.
- Сварник, Г.** (1998). Упорядник, автор археографічної передмови. *Листи Михайла Грушевського до Кирила Студинського (1894–1932 рр.)*. Львів – Нью-Йорк.
- Тельвак, В., & Педич, В.** (2016). *Львівська історична школа Михайла Грушевського*. Львів : Світ.
- Тельвак, В.** (2008). *Творча спадщина Михайла Грушевського в оцінках сучасників (кінець XIX – 30-ті роки XX століття)*. Київ – Дрогобич.

- Тельвак, В. (2011). Михайло Грушевський в меморіальних практиках західноукраїнської громади в 1934–1935 рр. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. XIV–XV, 286–294.
- Тельвак, В. В., & Тельвак, В. П. (2018). Михайло Грушевський в історіографічній спадщині Мирона Кордуби. *Проблеми гуманітарних наук*, 42, 118–142.
- Korduba, M. (1932). Der Ukraine Niedergang und Aufschwung. *Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte*. VI, 36–60, 193–230, 358–385.
- Korduba, M. (1929). La littérature historique ukrainienne en pologne et dans l'émigration ukrainienne. *Bulletin d'Information des sciences historiques en Europe Orientale*. Varsovie, II, 1–2, 79–81.
- Telvak, V., Pedych, V., & Telvak, V. (2021). Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*. 20, 239–261.

References

- (1916). Profesor Mykhailo Hrushevskiy [Professor Mykhailo Hrushevskiy]. *Vilne slovo – Free speech*. 44, 1–2. [in Ukrainian].
- Batuik, T. (2022). Myron Korduba ta Mykhailo Hrushevskiy: sprobа rekonstruktsii intelektualnykh vzaiemyn na zlami XIX–XX stolit [Myron Korduba and Mykhailo Hrushevsky: an Attempt to Reconstruct Intellectual Relations At the Turn of the 19–20-th Centuries]. *Naukovi zapysky VDPU imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Istorii – Scientific Papers of the Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University. Series: History*. 39, 90–96 [in Ukrainian].
- Batuik, T. (2016). Biohrafistyka v istoriografichnii spadshchyni Myrona Korduby [Biography Studies in historiographical heritage of Myron Korduba]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: Istorii – Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk*, 2, 106–110 [in Ukrainian].
- Hrushevskiy, M. (1996). Istorii Ukrainy-Rusy [History of Ukraine-Rus]. T. IX. Kn. 1. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
- Hrushevskiy, M. (1997). Istorii Ukrainy-Rusy [History of Ukraine-Rus]. T. X. Kn. 2. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
- Korduba, M. (1916a). Hrushevskiy pro «nashu polityku» [Hrushevskiy about «our politics»]. *Visnyk SVU – Herald of SVU*. 127, 787 [in Ukrainian].
- Korduba, M. (1916b). Pryezd prof. Hrushevskoho do Lvova (osobysti spomyny) [Arrival of Prof. Hrushevskiy to Lviv (personal memories)]. *Visnyk SVU – Herald of SVU*. 127, 795–796 [in Ukrainian].

- Korduba, M.** (1926). Akademyyk Mykhailo Hrushevskyyi yak istoryk (z nahody yuvyleiu) [Academician Mykhailo Hrushevskyyi as a historian (on the occasion of the anniversary)]. *Literaturno-naukovyi vistnyk – Literary and scientific herald*. XCI, 346–357 [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (1928). Vrazhinnia z poizdky do Kyiva [Impressions from a trip to Kyiv]. *Dilo – Work*. 84, 8 [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (2021). *Shchodennyk 1918–1925 [Diary 1918–1925]*. Lviv: UKU [in Ukrainian].
- Kupchynskyyi, O.** (2016). Uporiadnyk, avtor vstupnykh rozdiliv i naukovoho komentaria. *Vzaiemne lystuvannia Mykhaila Hrushevskoho ta Myrona Korduby [Mutual correspondence of Mykhailo Hrushevskyyi and Myron Korduba]*. Lviv [in Ukrainian].
- Pikh, O.** (2012). *Myron Korduba (1876–1947) [Myron Corduba (1876–1947)]*. Lviv [in Ukrainian].
- Polishchuk, Yu. A.** (2019). *Myron Korduba yak istoriohraf, arkhiohraf i dzhereloznavets [Myron Korduba as a historian, archeographer and source researcher]*. Cherkasy: Vyd. Yu. Chabanenko [in Ukrainian].
- Svarnyk, H.** (1998). Uporiadnyk, avtor arkhiohrafichnoi peredmovy. *Lysty Mykhaila Hrushevskoho do Kyryla Studynskoho (1894–1932 rr.) [Letters of Mykhailo Hrushevskyyi to Kyryl Studynskyyi (1894–1932)]*. Lviv – Niu-York [in Ukrainian].
- Telvak, V., & Pedych, V.** (2016). *Lvivska istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho [Lviv historical school of Mykhailo Hrushevskyyi]*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
- Telvak, V.** (2008). *Tvorcha spadshchyna Mykhaila Hrushevskoho v otsinkakh suchasnykiv (kinets XIX – 30-ti roky XX stolittia) [The creative heritage of Mykhailo Hrushevskyyi in the estimation of contemporaries (end of the 19th – 30s of the 20th century)]*. Kyiv – Drohobych [in Ukrainian].
- Telvak, V.** (2011). Mykhailo Hrushevskyyi v memorialnykh praktykakh zakhidnoukrainskoi hromady v 1934–1935 rr. [Mykhailo Hrushevskyyi in the memorial practices of the Western Ukrainian community in 1934–1935. Drohobyt'sky local history collection]. *Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk – Drohobych local history collection*. XIV–XV, 286–294 [in Ukrainian].
- Telvak, V. V., & Telvak, V. P.** (2018). My`xajlo Grushevs`ky`j v istoriografichnij spadshy`ni My`rona Korduby` [Mykhailo Hrushevskyyi in the historiographical heritage of Myron Korduba]. *Problemy` gumanitarny`x nauk – Problems of humanitarian sciences*, 42, 118–142 [in Ukrainian].
- Korduba, M.** (1932). Der Ukraine Niedergang und Aufschwung. *Zeitschrift für Osteuropäische Geschichte*. VI, 36–60, 193–230, 358–385 [in German].

- Korduba, M.** (1929). La littérature historique ukrainienne en pologne et dans l'émigration ukrainienne. *Bulletin d'Information des sciences historiques en Europe Orientale*. Varsovie, II, 1–2, 79–81 [in France].
- Telvak, V., Pedych, V., & Telvak, V.** (2021). Historical school of Mykhailo Hrushevsky in Lviv: formation, structure, personal contribution. *Studia Historiae Scientiarum*. 20, 239–261 [in English].

*Стаття надійшла до редакції 16.03.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 17.04.2023 р.*